

KAJIAN INFERENSI WONTEN ING LAGU HIP HOP KM 7

Dening Dwi Yuni Astuti

SARINING PANALITEN

Ancasing panaliten menika kangge ngrembag babagan *kajian inferensi* wonten ing lagu hip hop Jawa grup musik KM 7. Panaliten menika ngandharaken jinising *inferensi* adhedhasar wosing wacana saha *fungsi inferensi* wonten ing lagu hip hop Jawa grup musik KM 7. Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. *Data* saking panaliten menika awujud cakepan lagu hip hop Jawa grup musik KM 7 ingkang ngewrat *inferensi*. Sumber datanipun inggih menika lagu hip hop Jawa grup musik KM 7. *Data* dipunpanggihaken kanthi cara semak saha catet. Caranipun nganalisis *data* ngginakaken cara *analisis deskriptif*, cara menika dipunlampahi kanthi cara: (1) identifikasi, (2) klasifikasi, saha (3) analisis *data*. Panaliten menika ngginakaken *validitas* awujud *expert judgement* utawi *pertimbangan ahli*, salajengipun ngginakaken *reliabilitas intrarater* awujud *kajian berulang*. Jinising *inferensi* ingkang kapanggihaken wonten ing lagu hip hop grup musik KM 7 inggih menika (1) *inferensi* wacana *politik*, (2) *inferensi* wacana *sosial*, (3) *inferensi* wacana *ekonomi* saha (4) *inferensi* wacana *budaya*. Jinising *inferensi* ingkang kathah kapanggihaken wonten ing lagu hip hop grup musik KM 7 inggih menika *inferensi* wacana *sosial*. Awit lagu hip hop Jawa grup musik KM 7 menika kathahipun ngrembag kadadosan-kadadosan ingkang kalampahan wonten ing masarakat saben dintenipun. Dene *fungsi inferensi* ingkang kapanggihaken wonten ing lagu hip hop grup musik KM 7 inggih menika kangge (1) *sindiran*, (2) *panyaruwe*, (3) *pamrayogi* saha (4) *pangajab*. *Fungsi inferensi* ingkang kathah kapanggihaken wonten ing lagu hip hop grup musik KM 7 inggih menika kangge ngandharaken *panyaruwe*.

Pamijining tembung: *inferensi* wacana, *fungsi inferensi*, lagu hip hop Jawa KM 7

ANALYSIS OF INFERENCE OF HIP HOP SONG KM 7

ABSTRACT

The aim of this research was to analyze the inference of Javanese Hip Hop KM 7 Group. This research described the variation of inference based on the main topic and the inference function of Javanese Hip Hop KM 7 Group. This research is descriptive research. The data of this research was the lyrics of Javanese Hip Hop KM 7 Group's songs that included inference. The source of the data was Javanese Hip Hop KM 7 Group's. The data were gained by observing and writing notes. The data were analyzed by using descriptive analysis. The data were analyzed by (1) identifying, (2) classifying, and (3) data analyzing. This research used validity of expert judgment the reliability of intrarater by conducting more than once analysis. The variation of inference found in the Javanese Hip Hop KM 7 Group's song were: (1) inference of politics discourse, (2) inference of social discourse, (3) inference of economics discourse and (4) inference of culture discourse. The variation of inference that was mostly found in Javanese Hip Hop KM 7 Group's song was the inference of social discourse, since it often told us about events occurring in the society. Functions of inference found in Javanese Hip Hop KM 7 Group's song were (1) satire, (2) critics, (3) suggestion and (4) hope. The function that mostly found in the Javanese Hip Hop KM 7 Group's song was critics.

Keywords: *discourse inference, functions of inferensi, Javanese Hip Hop KM 7's songs*

A. PURWAKA

Pangrembakanipun musik wonten ing Indonesia menika sampun wiwit nedahaken kawontenan ingkang majeng, saking musik tradhisional ugi saking musik *barat*. Kawontenan ingkang kados menika temtu gadhah pangaribawa dhateng pangrembakanipun musik wonten ing Indonesia, mliginipun musik *barat* ingkang sampun kathah dipunremeni dhateng masarakat Indonesia. Musik ingkang ngrembaka wonten ing masarakat menika dipunajab minangka salah satunggaling pirantos *komunikasi*. Salah satunggaling musik ingkang narik kawigatosan inggih menika musik hip hop. Hip hop ugi ngrembaka wonten ing Indonesia kanthi jumbuhaken budaya lokal ingkang wonten.

Hip hop wonten ing Yogyakarta paring bukti bilih hip hop saged dipungabungaken kaliyan budaya lokal. Salah satunggaling grup musik hip hop Jawa inggih menika grup musik KM 7. KM 7 menika satunggaling grup musik kanthi *aliran* musik hip hop saking Yogyakarta. Lagu-lagu hip hop KM 7 menika lirikipun ngginakaken basa Jawi. Wosipun lagu-lagu KM 7 menika antawisipun inggih menika *kritik sosial* saha *filosofi* anggenipun gesang. Awit saking menika wonten ing lagu-lagu hip hop Jawa grup musik KM 7 menika kathah ngewrat pesen ingkang badhe dipunandharaken dateng para ingkang mirengaken. Para tiyang ingkang mirengaken menika kedah saged mendhet *inferensinipun* saking lagu-lagu hip hop Jawa KM 7 menika kanthi saestu.

Inferensi inggih menika *proses* mendhet dudutan dening pamaos utawi ingkang mirengaken kangge mangertosi makna ingkang

boten kaserat ing salebeting wacana kanthi nggatosaken kahanan saha *konteks* wacanipun. *Inferensi* menika wigati sanget kangge mangertosi pacelathon ingkang kirang cetha amargi kathah *unsur* ingkang dipunicali. Boten namung wonten ing pacelathon ananging wonten ing wacana kados waosan ingkang dipunwaos utawi saged ugi wonten ing lirik-lirik lagu ingkang dipunmirengaken menika asring kadadosan kalepatan anggenipun nampi. Adhedhasar andharan ing nginggil, wonten panaliten menika badhe ngrembag *inferensi* wonten ing lagu hip hop Jawa KM 7. Wosing perkawis kados ing ngandhap menika.

1. Menapa kemawon jinising *inferensi* ingkang wonten ing lagu hip hop KM 7?
2. Menapa kemawon *fungsi inferensi* wonten ing lagu hip hop KM 7?

B. GEGARAN TEORI

Miturut Moeliono (1988: 334) mratelakaken wacana inggih menika reroncening ukara ingkang gadhah gegayutan, lajeng antawisipun *proposisi* setunggal saha *proposisi* sanesipun nyawiji dados setunggal mujudaken *kesatuan* makna.

Miturut Djajasudarma (2012: 37), *inferensi* inggih menika proses ingkang kedah dipuntindakaken dening ingkang mirengaken utawi pamaos kangge mangertosi makna ingkang kanthi cara *harfiah* boten wonten ing wacana ingkang dipunandharaken dening pamicara utawi panyerat. Menika trep kaliyan andharan Muslich (2010: 188), *inferensi* inggih menika *proses* ingkang kedah dipuntindakaken dening ingkang mirengaken utawi pamaos kangge mangertosi

makna ingkang kanthi cara *harfiah* menika boten wonten ing wacana ingkang dipunandharaken.

Jinising *inferensi* adhedhasar wosing wacana miturut Mulyana (2005: 56) inggih menika 1) *inferensi* wacana *politik*, 2) *inferensi* wacana *sosial*, 3) *inferensi* wacana *ekonomi*, 4) *inferensi* wacana *budaya*, 5) *inferensi* wacana *militer*, 6) *inferensi* wacana *hukum* saha *kriminalitas* saha 7) *inferensi* wacana *olahraga* saha *kasarasan*.

Miturut Utami (2012: 52) *fungsi*ipun *inferensi* inggih menika 1) *sindiran*, 2) *panyaruwe*, 3) *pamrayogi*, 4) *penegasan*, saha 5) *pangajab*.

Mulyana (2005: 70) ngandharaken cara-cara kangge mangertosi setunggal wacana ingkang asring dipunsebat *prinsip pemahaman* wacana. *Prinsip pemahaman* wacana menika kaperang saking *prinsip analogi* (PA) saha *prinsip penafsiran lokal* (PPL).

Prinsip analogi minangka dhasar ingkang dipunginakaken kaliyan pamicara utawi ingkang mirengaken kangge nemtokaken *penafsiran* wonten ing *konteks*. Pengalaman-pengalaman ingkang kapengker ingkang sami menika minangka dhasar ingkang wonten kangge lancaripun *komunikasi* supados saged pikantuk *tempat berpijak yang sama* (Moeliono, 1988:342-343).

Miturut Moeliono (1988:342), *prinsip penafsiran lokal* menika ngandharaken bilih *pesapa* boten mujudaken *konteks* ingkang langkung ageng saking menapa ingkang dipunprelukaken supados dumugi wonten ing satunggaling *tafsiran*. Andharan menika trep kaliyan Brown saha Yule (lumantar Arifin,

2000:174), wonten ing *prinsip* menika ingkang mirengaken kedah boten nyusun *konteks* ingkang langkung wiyar saking ingkang dipunbetahaken kangge dumugi wonten ing *penginterpretasian* satunggaling ujaran.

Abrams (1981:99) ngandharaken bilih *lyric as a song rendered to the accompaniment of a lyre*. Saking teori menika saged dipunpendhet pangertosan bilih lirik inggih menika seratan saking lagu ingkang dipunsekaraken kangge nyarengi musik.

KM 7 inggih menika grup musik kanthi *style* hip hop saking Yogyakarta. Miturut Ali (2006: 12), musik *rap* utawi hip hop inggih menika jinising musik *R&B* ingkang kaperang saking *ritmik vokal* saha *alunan* musik. Tetengeranipun inggih menika tiyang ingkang dados *rapper* menika nyekar kados tiyang ingkang saweg sesorah.

C. CARA PANALITEN

Panaliten menika kalebet jinis panaliten *deskriptif*. Panaliten *deskriptif* dipunginakaken ing panaliten menika kangge nggambaraken, ngandharaken, sarta mahyakaken asiling panaliten kanthi menapa wontenipun. *Data* wonten ing panaliten menika inggih menika cakepan lagu hip hop Jawa KM 7. Wondene sumbering *data* wonten ing panaliten menika inggih menika lagu hip hop saking grup musik KM 7.

Cara ngempalaken *data* ingkang dipunginakaken wonten panaliten inggih menika *teknik* semak saha *teknik* nyathet. Lajeng pirantining panaliten ingkang jumbuh dipunginakaken wonten ing panaliten inggih menika awujud *tabel analisis* ingkang kabiyantu dening *kartu data*.

Sasampunipun data menika dipunkempalaken, *tahap* salajengipun inggih menika nganalisis *data*. Panaliten menika anggenipun nganalisis *data* ngginakaken cara *analisis deskriptif*. *Tahap analisis deskriptif* dipunlampahi kanthi cara: (1) *identifikasi*, (2) *klasifikasi*, saha (3) *analisis wacana-wacana wonten ing lagu hip hop Jawa KM 7*.

Supados saged pikantuk *data* ingkang *valid* saha *absah*, mila panaliti migunakaken cara ngesahaken *data* mawi *validitas* saha *reliabilitas intrarater*. *Validitas* wonten ing panaliten menika ngginakaken cara *expert judgement*. *Expert judgement* dipuntindakaken kanthi cara panaliti wawan pirembagan kaliyan *dosen pembimbing* saha panaliti sanes ingkang mangertos babagan prekawis saking *data-data* asiling panaliten. Dene *reliabilitas intrarater* dipunlampahi kanthi cara *cek ricek* utawi *kajian berulang*. Cara ngesahaken *data* ngginakaken cara *cek ricek* menika dipuntindakaken kanthi cara panaliti ngembali *data* kanthi saestu saha tliti.

D. ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

Asiling panaliten menika ngandharaken babagan jinising *inferensi* adhedhasar wosing wacana saha *fungsi inferensi* wonten ing lagu hip hop Jawa grup musik KM 7. Jinising *inferensi* ingkang saged kapanggihaken wonten 4 jinis inggih menika 1) *inferensi wacana politik*, 2) *inferensi wacana sosial*, 3) *inferensi wacana ekonomi* saha 4) *inferensi wacana budaya*. Dene *fungsi inferensi* ingkang kapanggihaken inggih menika minangka 1) *sindiran*, 2) panyaruwe 3) pamrayogi saha 4) pangajab. Prekawis menika badhe dipunrembag kanthi tuladha *data*:

1. Inferensi Wacana Politik

a. Sindiran

“Buta sing nggegirisi bagus tur berdasi. Penampilane rapi mapane lungguh kursi. Yen pengen apa-apa gari mung aba. Kabeh penjaluke apa-apa wes ana. Dheweke cuek habis nadyan bandhane wong liya. Sing penting tetep eksis, wong liya ya modara.”

(Data no. 30, Buta-Buta Galak)

Pethikan ing nginggil menika kalebet *inferensi wacana politik*, menika katingal saking tembung ‘berdasi’. Bilih tiyang ingkang *berdasi* menika asring kangge nyebut tiyang ingkang gadhah kuwasa. Pethikan menika saged dipunpendhet *inferensi* “Pemerintah utawi pangarsa nagara ingkang boten peduli kaliyan masarakatipun”. Saking *inferensi* pethikan menika gadhah *fungsi* kangge ngandharaken *sindiran* dhateng pemerintah ingkang boten peduli kaliyan kesejahteraanipun rakyat. Wacana menika ugi nyindir para pangarsa utawi pemerintah ingkang sami ngginakaken kekuasaanipun kangge nyekapi kabetahan dhirinipun piyambak.

“E lha petruke kok kemayu. Kathoke mlethet bluse biru, lambene abang kakean gincu. Neng senayan mung dodol ayu. Ledhek kethek sepatuan biru. Irunge dawa awake luemu. Wes merdika kok susah maju, luwih susah tinimbang sing dodol susu.”

(Data no.33, Jula Juli Ndhangdhut Bacokan)

Inferensi wacana politik petikan ing nginggil menika katingal saking panganggening tembung ‘Senayan’. Bilih dipunmangertosi menawi Senayan menika asring kangge nyebataken gedung para wakil rakyat inggih menika DPR saha MPR. DPR saha MPR menika gayut kaliyan babagan nagara. Pethikan ing nginggil saged dipunpendhet *inferensi* “Para wakil

rakyat ingkang boten tanggel jawab kaliyan amanah saking masarakat”. Saking *inferensi* menika gadhah *fungsi* kangge ngandharaken *sindiran* kangge wakil rakyat ingkang dipunandharaken boten langsung. Wacana menika kangge nyindir kinerjanipun para wakil rakyat ing Senayan. Wacana menika gadhah ancas kangge ngala-ala para wakil rakyat ingkang sami namung paitan ayu ananging boten saged damel nagara menika majeng. Wacana menika kangge nyindhir wakil rakyat, masarakat menika boten butuh kaliyan ayunipun para wakil rakyat ananging ingkang wigati menika bilih para wakil rakyat menika saged damel nagara menika majeng saha sejahtera. Kahanan menika katingal saking tetembungan bilih “wis merdika kok susah maju, luwih susah tinimbang sing dodol susu”. Tetembungan menika kangge nyindir bilih kerjanipun wakil rakyat menika dereng katingal asilipun.

b. Panyaruwe

“Jamane jaman edan, yen ra ngedan ra keduman wong cilik dadi korban. Ngendi-endi demonstrasi jare nuntut keadilan jebule golek bayaran. Ra pimpinan ra bawahan lha kok kabeh dha malingan ngenteke dhuit turunan. Aduh-aduh, aduh Gusti nyuwun berkah kula sami. Mugi-mugi kula saged dados hip hop kang sejati.”

(Data no. 12, Jaman Edan)

Pethikan ing nginggil menika kalebet *inferensi* wacana *politik*, amargi wacana menika ngrembag babagan nagara saha saged katingal saking panganggening tembung inggih menika tembung *demonstrasi*. Pethikan ing nginggil saged dipunpendhet *inferensi* “Tumindak awon para pangarsa nagara saha para *bawahan*ipun ingkang njalari masarakat alit dados sengsara”. Saking

inferensi menika gadhah *fungsi* kangge ngandharaken panyaruwe dhateng para pangarsa nagara saha *bawahan*ipun supados boten tumindak ingkang boten adil ingkang njalari para masarakat alit menika sengsara. Masarakat alit ingkang boten mangertos menapa-menapa tansaya sengsara amargi tumindak para panguwasa ingkang boten adil. Titikanipun wacana menika minangka *koreksi* dhateng kinerjanipun para pangarsa nagara ingkang boten sae. Kinerja ingkang boten sae menika katingal saking para pimpinan kaliyan bawahan sedaya menika sami malingan ngenteke dhuit turunan.

“Iki ngono pristiwa nista, wes mesthine dadi berita. Tapi wartawan sing nulis, malah cilaka. Nganti tertib anggota dewan sing mendem vodka.”

(Data no.37, Jula Juli Ndhangdhut Bacokan)

Pethikan ing nginggil menika kalebet *inferensi* wacana *politik*. Titikanipun inggih menika wacana menika ngrembag babagan *anggota dewan* ingkang minangka pamerintah wonten ing nagara. Pethikan ing nginggil saged dipunpendhet *inferensi* “Pangarsa boten remen menawi wonten pawartos ingkang awon babagan piyambakipun”. Saking *inferensi* menika gadhah *fungsi* minangka panyaruwe dhateng para anggota dewan supados boten tumindak awon saha nyilakani para wartawan ingkang sami damel pawartos ingkang awon bab piyambakipun. Titikanipun inggih menika pethikan menika minangka wujud *koreksi* dhateng para *anggota dewan* supados boten tumindak nyilakani para wartawan.

2. Inferensi Wacana Sosial

a. Sindiran

“Manungsa wis kaya kewan. Lakune ngluwahi setan. Nganggep nyawa mung dolanan. Salah sithik dha anteman. Apa wis kiamat, apa pancen dilaknat. Polahe brangasan, iblise jagalanat. Endi rasa tepa slira, anane mung uteke lara. Ra sing ndhuwur ra sing ngisor senengane dlosardlosor. Waton iso mlaku ngalor, ketok sithik dha disosor.”

(Data no. 11, Jaman Edan)

Kadhang kala cara *kekerasan fisik* dipunlampahi kangge nggayuh menapa ingkang dados kekajenganipun. Cakepan menika nyariosaken manungsa ingkang dipunpindhakaken kados kewan ingkang boten gadhah budi pakarti. Tumindak ingkang kasar ngantos boten gadhah raos tepa slira. Inggih dipunpenggalih namung kekajenganipun piyambak. *Konteks* wacana inggih menika tumindakipun para manungsa wonten ing jaman samenika ingkang namung menggalih dhirinipun piyambak. Pethikan ing nginggil menika kalebet *inferensi* wacana *sosial* amargi ingkang dipunrembag wonten ing wacana menika inggih menika kahanan *sosial* wonten ing jaman samenika. Saking pethikan ing nginggil saged dipunpendhet *inferensi* “Tumindakipun manungsa wonten ing jaman samenika ingkang sampun boten becik”. Saking *inferensi* menika gadhah *fungsi* kangge ngandharaken *sindiran* dhateng para manungsa ingkang tumindakipun ala saking alanipun tumindakipun manungsa menika ngantos dipunsebut lakunipun ingkang ngluwahi setan. Titikanipun wacana menika minangka *sindiran* inggih menika wacana menika gadhah ancas kangge ngala-ala tumindakipun para manungsa ingkang samenika sampun awon sanget. Saking alanipun ngantos dipunbandingaken kaliyan tumindakipun setan. Dipunmangertosi bilih tumindakipun setan menika boten wonten

becikipun sedaya tumindak setan menika tumindak ingkang ala.

“Kaya-kaya bocah cilik gedhe enom tuwa. Nonton *film blue*, sajak ora duwe dosa. Nadyan umure wis punjul seket lima. Tetep bersemangat weruh cah SMP wuda.”

(Data no. 21, Pilembu)

Pethikan ing nginggil menika kalebet *inferensi* wacana *sosial*. Wacana menika ngrembag babagan prekawis *sosial* ingkang kadadosan wonten ing masarakat. saged dipunpendhet *inferensi* “*Pornografi* ingkang kadadosan wonten ing masarakat ingkang gadhah pangaribawa ingkang *negatif*”. Saking *inferensi* menika gadhah *fungsi* kangge ngandharaken *sindiran* dhateng para masarakat anem sepuh ingkang remen mirsani *film blue*. Titikanipun wacana menika gadhah ancas kangge ngala-ala tiyang utawi masarakat ingkang remen mirsani *film blue*, amargi ingkang mirsani menika boten namung tiyang anem ananging tiyang sepuh ugi wonten ingkang sami mirsani *film blue* menika.

b. Panyaruwe

“Wit-witane ditebangi, alas-alas digundhuli. Endi sing ana dibakari. Nganti peteng ndhedhet hawane saya sumrebet neng dhadha rasane seseg sing ngrasake megeg-megeg. Walah-walah lha kok ya ora mikir. Jane dha padha eling, apa uteke mlintir. Ngrasake donya panas merga manungsane nggragas.”

(Data no. 2, Bumi Menangis)

Pethikan ing nginggil menika kalebet *inferensi* wacana *sosial*. Titikanipun inggih menika *data* (2) menika ngrembag babagan kahanan *sosial*. Prekawis *sosial* ingkang wonten ing pethikan ing nginggil inggih menika risakipun alam. Risakipun alam menika saged njalari icalipun sumber daya toya, udara saha siti.

Konteks wacananipun inggih menika prekawis ingkang dipunraosaken jalaran saking risakipun alam. *Data* menika ugi ngandharaken kawontenan ingkang dipunraosaken amargi alam ingkang sampun risak. Kawontenan ingkang boten sakeca dipunraosaken kaliyan para manungsa ingkang gesang wonten ing ngalam donya menika. Saking *prinsip pemahaman* wacana pethikan ing nginggil saged dipunpendhet *inferensi* “Kawontenan donya ingkang boten sakeca jalaran saking risakipun alam”. *Inferensi* wacana pethikan ing nginggil menika minangka panyaruwe kangge para tiyang ingkang remenipun ngrisak alam. Titikanipun inggih menika bilih wacana menika minangka wujud *koreksi* tumindakipun para manungsa ingkang asring ngrisak alam. Tumindakipun saperangan tiyang ingkang nggragas menika njalari alam menika sami risak saha tiyang sanes ingkang nanggal akibatipun.

“Waduh biyung, lha gek ngidhog durung mari leh ku ngomong, malah ana sing wis digotong. Mula pena dulur kabeh padha ngerti nek ndelok dhangdhutan, aja bengkerengan, aja nganti kepruk-keprukan. Sing penting ya goyang yang, ja sikut-sikutan, aja sampe acarane bubrah dadi gak aman, merga ana salah siji sing rame trus dadi tawuran.”

(*Data* no. 5, Dangduters)

Pethikan ing nginggil kalebet *inferensi* wacana *sosial*, inggih menika wacana ingkang ngrembag bab ingkang asring kadadosan wonten ing padintenan. Pethikan menika saged dipunpendhet *inferensi* “*Kekerasan fisik* asring kadadosan ing padintenan”. Saking *inferensi* menika gadhah *fungsi* kangge ngandharaken panyaruwe dhateng masarakat ingkang polahipun boten saged ngendalekaken emosinipun ingkang

ndadosaken asring sami bekerengan. Titikanipun wacana menika minangka wujud *koreksi* dhateng tawuran ingkang asring kadadosan nalika wonten acara dhangdhut.

c. Pamrayogi

“Elinga pena kabeh, dadi wong aja dumeh. Dumeh dialem wong akeh, malah ra isa sumeleh. Wes wani pethitha-pethithi sajak kemlinthi.”

(*Data* no. 26, Uluk Salam)

Pethikan ing nginggil kalebet *inferensi* wacana *sosial*. Titikanipun inggih menika ngrembag babagan kahanan *sosial* ing padintenan masarakat ingkang boten pikantuk gadhah sipat sesongaran. Pethikan ing nginggil saged dipunpendhet *inferensi* “Aja dumeh bisa banjur kemlinthi”. Saking *inferensi* menika gadhah *fungsi* kangge ngandharaken pamrayogi dhateng masarakat menika bilih kedah emut dados tiyang menika sampun ngantos gadhah sipat dumeh. Boten pikantuk kemlinthi saha aja dumeh.

d. Pangajab

“Dhuh Gusti ingkang Maha Kuasa, mugi-mugi kasadharna. Sedaya manungsa wonten ing dinten punika ingkang lelaku ala ngrisak endahing donya, kangge pados bandha kanthi tumindak kang nistha. Boten eling menawi benjing dados petaka, salebeting manah namung tumindak culika, ninggalaken tata krama marang sapadha-padha.”

(*Data* no. 1, Bumi Menangis)

Inferensi wacana *sosial* wonten ing pethikan ing nginggil katingal saking prekawis ingkang dipunrembag. Alam ingkang risak amargi tumindak para manungsa menika salah satunggaling prekawis *sosial* ingkang wonten ing Indonesia. Pethikan menika saged dipunpendhet *inferensi* “Tumindak nistha manungsa ingkang asring ngrisak kaendahan ndonya”. Saking

inferensi menika gadhah *fungsi* minangka pangajab. Titikanipun wacana menika gadhah pangajab supados para manungsa ingkang gadhah tumindak ala ingkang asring ngrisak endahing ndonya menika saged sadhar bilih tumindakipun menika saged njalari cilaka tiyang sanes. Wacana menika gadhah pangajab supados para manungsa boten ngrisak alam saengga alam donya menika minangka papan kangge gesang saged tetep kajagi endahipun saha ayem tentrem.

3. *Inferensi Wacana Ekonomi*

a. Panyaruwe

“Kepiye senine arep bisa maju. Saben dina dhalange mung padha padu. Ra sing tuwa ra sing enom, ulate mecucu. Murah-murahan rega sing kalah ngemut untu!”

(Data no. 18, Pak, Mas, Nyuwun Sewu Nggih)

Inferensi wacana ekonomi wonten ing pethikan ing nginggil menika saged katingal saking tetembungan murah-murahan rega. Murah-murahan rega menika minangka *istilah* wonten ing salebeting donyaning *ekonomi*. Pethikan menika saged dipunpendhet *inferensi* “Para dhalang saingan mirah-mirahan regi supados pajeng lajeng dipuntanggap”. Saking *inferensi* menika gadhah *fungsi* kangge ngandharaken panyaruwe dhateng para dhalang supados boten padudon amargi bab mirah-mirahan tanggapan. Titikanipun wacana menika minangka panyaruwe inggih menika wacana menika minangka wujud *koreksi* ingkang gadhah makna *positif* utawi sae babagan kesenian wayang.

4. *Inferensi Wacana Budaya*

a. Panyaruwe

“Lha gene kowe ngerti, lha gene kowe ya paham. Trus gek sapa neh sing arep

nglestareke budaya simbah? Yen dudu aku, trus kowe kabeh. Mosok arep sinau kesenian Jawa malah ajar karo wong manca. Budayane dijajah kok ora rumangsa. Kuwi pancen picek, wong uteke lara. Budaya manca malah diunggul-unggulke.”

(Data no. 8, Globalisasi Jathilan)

Pethikan ing nginggil kalebet *inferensi wacana budaya*, amargi wacana menika ngrembag babagan budaya. *Inferensi wacana budaya* wonten ing pethikan ing nginggil ugi katingal saking tembung ingkang dipunginakaken inggih menika tembung ‘budaya’. Pethikan menika saged dipunpendhet *inferensi* “Nguri-uri kabudayan Jawa supados tetep lestantun”. Saking *inferensi* menika gadhah *fungsi* kangge ngandharaken panyaruwe dhateng para sedaya warga nagara. Warga nagara menika kedah kersa nglestantunaken saha njagi kabudayan supados boten ical. Titikanipun wacana menika minangka wujud *koreksi* dhumateng masarakat ingkang boten kersa njagi kabudayanipun.

b. Pamrayogi

“Seni jathilan wis ana nalika biyen sadurunge kowe lair, seni iki wis ana. Nadyan ketoke anarkis, nanging wujud budaya, budayane wong Jawa, ora kabeh wong bisa. Contone apa? Lha mulane tak terangna. Yen wis ndadi, dipecut orapapa. Mangan beling, untune ora lara. Mulane ayo seni jathilan iki dijaga.”

(Data no. 7, Globalisasi Jathilan)

Pethikan ing nginggil kalebet jinis *inferensi budaya*. Titikanipun menika ngrembag bab budaya. Jathilan menika salah satunggaling budaya saking Jawa. Pethikan ing nginggil saged dipunpendhet *inferensi* “Seni jathilan minangka salah satunggaling kabudayan tradisional”. Saking *inferensi* menika gadhah *fungsi* kangge ngandharaken pamrayogi dhateng para masarakat

Jawa. Titikanipun inggih menika wacana menika kangge mbangun saha nggulawentah dhateng masarakat Jawa supados masarakat menika njagi seni jathilan amargi jathilan menika budayanipun tiyang Jawa. Titikan sanesipun pamanggih menika sipatipun *lemah* amargi boten saged meksa masarakat supados nampi pamanggih menika.

E. PANUTUP

1. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan ngengingi kajian *inferensi* wonten ing lagu hip hop Jawa grup musik KM 7 saged dipunpendhet dudutan inggih menika jinising *inferensi* wonten ing lagu hip hop Jawa grup musik KM 7 adhedhasar wosing wacana awujud (1) *inferensi* wacana *politik*, (2) *inferensi* wacana *sosial*, (3) *inferensi* wacana *ekonomi*, (4) *inferensi* wacana *budaya*. Jinis *inferensi* ingkang kathah kapanggihaken wonten ing lagu hip hop Jawa grup musik KM 7 inggih menika *inferensi* wacana *sosial*. Dene *fungsi inferensi* wonten ing lagu hip hop Jawa grup musik KM 7 inggih menika kangge (1) *sindiran*, (2) *panyaruwe*, (3) *pamrayogi* saha (4) *pangajab*. *Fungsi inferensi* ingkang kathah kapanggihaken wonten ing lagu hip hop grup musik KM 7 inggih menika kangge ngandharaken *panyaruwe*.

2. Implikasi

Panaliten menika ngrembag kajian *inferensi* wonten ing lagu hip hop KM 7. Asiling panaliten menika dipunkajengaken saged nambah seserepan bab ngelmu basa dhateng pamaos. Seserepan ngelmu basa menika mliginipun babagan *kajian inferensi*. Panaliten menika ugi

saged dados *referensi* kangge panaliten sanesipun babagan *kajian inferensi*.

3. Pamrayogi

Panaliten menika taksih kathah kekiranganipun kadosta anggenipun ngempalaken *data* saha netepaken *fungsi*. Panaliti saged paring pamrayogi inggih menika anggenipun ngempalaken *data* saged dipunccek kanthi cara maos cakepan lagu ingkang wonten ing CD utawi saged saking *youtube*. Perangan anggenipun netepaken *fungsi* langkung nggatosaken *konteks* ingkang nglimputi wacana kasebut. Salajengipun adhedhasar tebanipun pirembagan saged katliti babagan *maksim*, *implikatur*, saha *tindak tutur*.

KAPUSTAKAN

- Abrams, M. H. 1981. *A Glossary of Literary Terms*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Ali, Matius. 2006. *Seni Musik SMA untuk kelas XII*. Jakarta: Erlangga.
- Arifin, Bustanul saha Abdul Rani. 2000. *Prinsip-Prinsip Analisis Wacana*. Jakarta: Direktorat Pembinaan Penelitian dan Pengabdian pada Masyarakat.
- Djajasudarma, Fatimah. 2012. *Wacana dan Pragmatik*. Bandung: Refika Aditama.
- Moeliono, Anton M. 1988. *Tata Bahasa Baku bahasa Indonesia*. Jakarta: Balai Pustaka.
- Mulyana. 2005. *Kajian Wacana: Teori, Metode dan Aplikasi Prinsip-Prinsip Analisis Wacana*. Yogyakarta: Tiara Wacana.
- Muslich, Mansur. 2010. *Garis – Garis Besar Tata Bahasa Baku Bahasa Indonesia*. Malang: Refika Aditama
- Utami, Pratiwi Indri. 2012. *Kajian Inferensi dalam Rubrik Aneka Pojok majalah Panjebar Semangat Edisi Oktober-Desember 2010. Skripsi S1*. Yogyakarta: Program Studi pendidikan Bahasa Jawa, FBS UNY.